

***Професійне досьє
бібліотекаря***

Підготувала: О.Г.Ліскова , завідувач НМВ

Редактор: Г.Й.Жовтко

Комп'ютерний набір і
верстка: С.Т. Єрошенкова, головний
методист НМВ

Відповідальний за
випуск: В.І.Вітенко, директор ОУНБ

Інформаційно-методичний
булетень № 3 (18)

Тернопіль – 2006

Дбаючи про наочну пропаганду літератури, бібліотекарі завжди пам'ятають про специфічні інтереси старших користувачів. Їм призначаються книжкові виставки, тематичні полиці, перегляди: **“Люди з планети „Зрілість”, “Книжкова полиця наших прабабусь”, “Держава - гарант соціального захисту”** (пенсійне законодавство сьогодні); **“Рекомендує юрист”, “Рекомендує лікар”**, книжкова виставка-аптека **“Запах зілля з бабусиних долонь”** (книжкову експозицію доповнюють зразки лікарських рослин), виставка-продаж дарів природи, вирощених читачами за порадами, опублікованими в книгах і в періодиці.

От і учасники обласного семінару-практикуму не лише стали свідками бенефісу читача-ветерана Ю.Моздолевського **“Море - моя доля”**, а й познайомилися з книжковою виставкою-диптихом, розрахованою на людей похилого віку **“Єдність всесвіту душі і тіла”**, лейтмотивом якої стали слова Вольтера: **“Для дурня старість - тягар, для неука - зима, а для гідної людини - золоті жнива”**. Серед розділів експозиції - **“Зоріти іншим”, “Каскад державних зобов'язань”, “На згадку приходить минуле”, “До здоров'я - аби не згасли посмішки”**.

Помічено, що особливою популярністю ці стенди користуються в сільських, селищних бібліотеках та філіях, розташованих у відділених районах міста.

Уже стало традицією в Херсонській ЦБС до Дня людей похилого віку проводити літературно-музичні вечори, свята, конкурси. Так Богданівська бібліотека для своїх односельчан провела минулого року вечір відпочинку **“Старість мене вдома не застане”**, програма якого містила міні-вікторини, конкурси, привітання клубу популяризації української пісні **“Берегиня”**.

4	Офіційні документи
8	Гончарук О.С. Професійне об'єднання бібліотекарів
12	Екологічна освіта та виховання: інформаційна діяльність бібліотек. <i>Консультація</i>
24	Бібліотека і люди похилого віку. <i>Консультація</i>

Шановні колеги!

Від імені дирекції та працівників Тернопільської

обласної універсальної наукової бібліотеки

та президії обласного відділення

Української бібліотечної асоціації

щиро вітаю Вас із професійним святом!

*Наша праця надзвичайно важлива для
суспільства, адже вона відкриває читачам*

шлях до книги та інформації.

Бажаю Вам міцного здоров'я, благополуччя,

сімейного затишку та щастя,

щедрої світлої долі, багатої на любов і ласку,

а в професійній діяльності – нових творчих

злетів та починань.

За дорученням колективу – директор

Тернопільської ОУНБ В.І.Вітенко

до самотніх літніх людей, інвалідів. Щоб привернути увагу громадськості до проблем цих людей, у філії № 9 було оформлено книжкові виставки: “Свята наука - почути один одного”, “Мої літа - моє багатство”, “Милосердя не буває надмірним”. Головним фактором ефективності цих експозицій бібліотечні працівники вважають те, що їм вдалося, залучивши читачів, організувати декілька лікарських консультацій для опікуваних “Службою уваги”.

Своєрідним доповненням цієї роботи є “Служба взаємовиручки” - картотека, де збираються відомості про ліки, якими можуть поділитися чи обмінятися читачі, та “Служба добрих знайомств” - встановлення, за бажанням користувачів, особистих контактів між людьми, що мають спільні інтереси (наприклад, до нетрадиційної медицини чи філателії).

Під час проведення будь-якого публічного заходу бібліотекарі намагаються залучати й своїх підопічних, надати їм можливість виступати з повідомленнями, передати для експонування на виставках свої вироби та ін. Прикладом цього може служити підготовлений підопічною “Служби уваги”, колишньою вчителькою В.Царьовою чудовий поетичний калейдоскоп “Слова освідчення, кохання” до літературного вечора “Невичерпне чудес джерело - серце матері”.

На формулярах читачів, охоплених “Службою уваги”, потрібно робити помітку “С.У.” і вказувати прізвище бібліотекаря, який опікає цю людину.

Бібліотека-філія № 15 для людей похилого віку створила “Бібліотечну швидку допомогу”, спираючись на власний досвід із бібліотерапії. “Швидка допомога” доставляє й обмінює книги вдома, причому замовлення на книги - “ліки” - виконуються оперативно, саме в той час, коли вони потрібні, а візити бібліотекаря неодмінно супроводжуються бесідами-рекомендаціями, міні-диспутами з приводу прочитаного (якщо це доцільно); не забувають тут і поінформувати опікуваного читача про новинки, що з'явилися у фонді бібліотеки. Засобом “швидкої допомоги”, залучення до її сфери нових учасників служить постійно діюча книжкова виставка “Бібліотерапія - лікування книгою”.

Знайомство та хобі старших читачів, визначення серед них тих, хто має бажання зустрічатися в стінах бібліотеки, завершилося створенням клубних об'єднань. Зараз у ЦБС діють вісім клубів за інтересами для людей похилого віку.

“Люди похилого віку в сім’ї”, “Ваше ставлення до бібліотеки”.

Кожне таке міні-дослідження дозволяє глибше пізнати читацькі інтереси, потреби, побажання людей похилого віку, дає поштовх до нових ідей із метою їхнього повного задоволення.

Серед потенційних читачів старшого віку завжди є такі особи, які внаслідок свого фізичного стану не можуть відвідувати бібліотеку (інваліди, хворі). Через соціальні служби, поліклініки, опитування читачів кожна наша бібліотека виявила й взяла на облік таких людей із метою налагодження їхнього обслуговування вдома - як безпосередньо бібліотечними працівниками, так із залученням книгонош.

Особливе визнання здобув досвід “Служби уваги”, створеної в бібліотеці-філії № 9. “Душу зцілювати добром” - такий девіз цієї служби. Завдання ж її визначено висловом: “Підтримати добрим словом людину, що потрапила в біду, часто так само важливо, як вчасно перемкнути стрілку на залізничному шляху: лише один дюйм відділяє катастрофу від плавного й безпечного руху по життю” (Бічер).

“Служба уваги” - це програма поглибленої роботи з групою самотніх літніх людей, інвалідів. Вона базується на використанні цілком традиційних форм бібліотечної роботи: книгоношення, бесіди, індивідуального інформування, складання тематичних добірок, рекомендаційних списків літератури тощо. Бібліотекарі виділяють у “Службі уваги” три напрямки: бібліотечний, “тимурівський”, “лікар Айболить”.

Для читачів, яких обслуговують удома, складаються списки нових надходжень, у т. ч. розписуються публікації з періодичних видань, щоб можна було замовити книгу, журнал чи газету, які зацікавили.

До книгоношення залучаються добровольці з числа читачів, що дозволяє розширити коло спілкування.

Для тих, кого обслуговує “Служба уваги”, створено банк даних фактографічного характеру, що містить відомості про медичні, навчальні, реабілітаційні центри, службу побуту, розклад руху та маршрути громадського транспорту, магазини тощо. Таким чином, бібліотека взяла на себе функцію своєрідного координаційного центру, з’єднуючої ланки між різноманітними комунальними, соціальними, медичними службами та читачами.

Одним із важливих своїх завдань бібліотекарі вважають формування довірливих і шанобливих відносин між бібліотекою та читачами, що можуть реально вплинути на ставлення суспільства

публічних заходів з етичних проблем, і при популяризації літератури різного характеру.

Кожна бібліотека має скласти свою програму святкування Дня людей похилого віку, включивши до неї найцікавіші заходи, аби повною мірою продемонструвати все найкраще з того, що напрацьовано.

Додаток № 2

З ПОШАНОЮ Й ТУРБОТОЮ

(З досвіду публічних бібліотек м. Херсона в обслуговуванні людей похилого віку)

Допомогти людям похилого віку знайти нові мотивації в житті, зруйнувати бар'єри самотності (втрата зв'язків із трудовим колективом, вирости і живуть окремим життям діти тощо) - мета благородна й варта тих зусиль, що докладаються нашими бібліотекарями. Маємо на цій ниві вже й певні здобутки. Тож не випадково, що з 20-ти ЦБС, що діють на Херсонщині, базою семінару-практикуму “Особливості обслуговування людей похилого віку в бібліотеках області” (червень, 1999 р.) було обрано саме Херсонську міську ЦБС.

Учасники семінару мали можливість познайомитися з діяльністю органів соціального захисту Херсонщини, прослухати лекцію фахівця про узагальнені психологічні характеристики людей похилого віку, бібліографічний огляд “Жити - не старіючи”, отримати консультацію на тему “Бібліотека і люди похилого віку: сприяння соціальній адаптації та духовному збагаченню” тощо.

Узгоджуючи свою роботу із завданнями, визначеними обласною програмою “Ветеран” (діє з 1996 р.), бібліотеки створили власні програми обслуговування літніх людей та осіб з обмеженими можливостями відвідання книгозбірень “Милосердя”, розраховані переважно до 2000 року, що визначають обсяги та методичку обслуговування вдома читачів, які цього потребують, індивідуальну бібліотечну та інформаційну роботу, організацію дозвілля. Програми передбачають конкретні кроки щодо розширення соціальної функції бібліотек, координацію діяльності в цій сфері з іншими державними та громадськими інституціями міста, запровадження найбільш ефективних форм роботи.

Вивчаючи читацькі уподобання літніх людей, бібліотеки провели соціологічне опитування на теми: “Ваше ставлення до розміщення фонду в бібліотеці(система відкритого доступу)”,

похилого віку, мета яких - виховувати уважне ставлення, повагу та любов до людей старшого покоління. До цього свята бібліотеки можуть організувати **тематичні вечори відпочинку** “Зрілість - це наша юність з мудрими очима”, “Щоб осінь була золота”, **вечір вшанування** “Вшануймо людей похилого віку”, **урок моралі** “Бережіть літніх людей”.

Бібліотеки України проводять пошукову роботу з відновлення історії свого краю, окремих населених пунктів, родоводів, запису свят, обрядів, народних звичаїв, пісень, прикмет, говірок тощо. Неоціненну допомогу в цьому книгозбірням можуть надати саме люди старшого віку. Хто, як не вони, знають фольклор, народні наспіви та залюбки поділяться своїми знаннями з користувачами бібліотеки.

За активною участю людей похилого віку радимо провести **вечір “Давні звичаї та обряди мого села”**. На захід слід запросити старожилів селища, райцентру, міста, які поділяться своїми спогадами про минуле, про звичаї, що канули в забуття, але відродження яких украй необхідне сьогодні для повернення культурних традицій і духовних скарбів. У приміщенні бібліотеки, відповідно прикрашеному, буде йти щиросердна бесіда двох поколінь.

Дуже важливо під час проведення масових заходів із цією категорією користувачів не забувати про зв'язок поколінь. Адже літні люди найчастіше сприймаються в родинних стосунках. Допоможуть цьому родинні свята, сімейні портрети. Радимо провести **вечір сімейного портрета на тему “Століть з'єднуюча нитка...”**. Мета цього заходу - нагадати присутнім, що не можна знати історію країни, не знаючи історію конкретної сім'ї. На вечір потрібно запросити всі покоління найбільш відомих сімей. Для оформлення слід використати фотографії, сімейні реліквії.

Найбільш поширеною формою міжособистісного спілкування в бібліотеці є клуби за інтересами. Літніх людей можуть об'єднати клуби “Поговоримо по щирості”, “Діалог”, “У колі друзів”, “Ветеран”, “Надія” тощо. Теми засідань - найрізноманітніші. Людям похилого віку подобається те, що пов'язане з роками їхньої молодості, хай буде це книга, пісня, розповідь про певний період історії.

Важливим у роботі бібліотек є формування позитивного ставлення суспільства до людей похилого віку. І не лише **1 жовтня** - у **День людей похилого віку**. Бібліотеки в змозі виховувати в читачів повагу до людей старшого покоління - і під час проведення

Професійне об'єднання бібліотекарів

Діяльність Тернопільського обласного відділення УБА

ні, ть ні різноманітної інформації, створення єдиного інформаційного простору регіону. А це неможливо без об'єднання зусиль бібліотек різних типів, що розміщені на території краю. Професійні асоціації сприяють вирішенню нагальних проблем розвитку бібліотечної справи, удосконаленню бібліотечного обслуговування територіальних громад області, підвищенню кваліфікації та майстерності бібліотекарів.

Українська бібліотечна асоціація – незалежна, самостійна громадська організація, яка об'єднує на добровільних засадах осіб, професійно пов'язаних із бібліотечною справою, бібліографічною та інформаційною діяльністю, та тих, хто зацікавлений у їхньому розвитку.

Серед основних цілей об'єднання – усебічна підтримка бібліотечної сфери й забезпечення права читачів і споживачів інформації на якісне та своєчасне бібліотечне, інформаційно-бібліографічне обслуговування, гарантування доступу до всього обсягу накопичених знань та інформації; сприяння професійному розвитку бібліотечних працівників, їхньому соціальному та юридичному захисту; координація та кооперація діяльності бібліотек різних видів і форм власності; взаємодія з громадськими організаціями й структурами.

Тернопільське регіональне відділення Української бібліотечної асоціації засновано в 1995 році з ініціативи представників бібліотек різних систем і відомств: технічних, медичних, Міністерства культури та мистецтв України.

За роки діяльності зроблено чимало хороших справ. Внесено пропозиції до Законів України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”, „Про обов'язковий примірник документів”, „Про Державну програму збереження бібліотечних і архівних фондів на період до 2005 року”.

На сайті Тернопільської ОУНБ було відкрито нову сторінку – Тернопільське регіональне відділення УБА. Вона складалася із чотирьох розділів: Про УБА, Статут, Членство, Проект. Тут подавалася інформація про діяльність УБА, різноманітні проекти, у яких бібліотечним працівникам

яких ці люди отримують книги та ін.).

- Формування позитивного ставлення суспільства до людей похилого віку.

В обслуговуванні літніх читачів перевагу слід, перш за все, надавати індивідуальному підходу, що передбачає двобічну спільну роботу в процесі спілкування. Адже важливо не тільки запропонувати потрібну книгу, а й підтримати бесіду на будь-яку тему, яка цікавить читача.

Часто в бібліотекареві сторонні вбачають і лікаря, і психолога, і людину, до якої можна звернутися з різними проханнями. Тому з людьми похилого віку слід працювати індивідуально, враховуючи ті особливості, що характерні лише для цієї групи користувачів. Літні читачі неохоче користуються відкритим фондом, вони вважають за краще брати літературу за рекомендацією бібліотекаря, проте не підпадаючи під прямий вплив бібліотечного працівника. Бібліотекар повинен здійснювати індивідуальну роботу диференційовано, за допомогою засобів наочної та усної інформації, організацією публічних заходів. Особливо старанно необхідно підходити до розкриття книжкових фондів.

Найбільш ефективним є комплексний метод організації виставкової роботи. Перспективні виставки - стелажі з підбором книг визначених жанрів - драматургії, поезії, мемуарної літератури тощо.

Головне завдання бібліотек - задовольнити потребу людей похилого віку, проводячи з цією метою різнобічну масову роботу, організуючи дозвілля. Творчої уяви бібліотекарів потребує організація дозвілля цієї категорії читачів, матеріальний стан яких, як правило, не дозволяє робити витрати на театри, кіно, придбання книг у власність та ін.

Так у бібліотеці варто провести **благодійний вечір “Літа на осінь повернули...”**, організаторами якого можуть стати книгозбірня та відділ соціального забезпечення. Під час проведення цього заходу доречно організувати зустріч літніх людей із керівниками відділу соцзабезу та його служб, знайомство з працівниками бібліотеки, її фондами. Доцільною стане розповідь про кожного з присутніх (маються на увазі люди похилого віку).

Цікавими та незабутніми стають такі вечори для людей похилого віку не лише завдяки можливості поділитися враженнями про прочитане, а й поспілкуватися між собою.

Уже традиційним для всіх стало проведення Днів людей

обслуговування є те, щоб читач вийшов із бібліотеки з приємними відчуттями, щоб читач був задоволений відвідуванням бібліотеки, доброзичливим ставленням до нього.

Повага до людей похилого віку як до читачів - багатомірне поняття, яке реалізується в тому числі й через комфортні умови обслуговування. До них належать: зручний графік роботи бібліотеки, її зручне розташування, надання читачеві можливості задовольнити свої запити з найменшими витратами часу та зусиль, для чого потрібні відповідна організація фондів, добре освітлення, стілець поблизу кафедри видачі, без якого не може обійтися літня людина, послідовне розширення асортименту послуг. Отже, повага до людської гідності, поважного віку, доброзичливість та чуйність - такі етичні вимоги стоять перед бібліотекарем під час спілкування із читачами так званого "третього віку". Бібліотека повинна бути не тільки інформаційною, культурною та освітньою установою, а й вогнищем милосердя.

Щоб упорядкувати та систематизувати роботу із цієї категорією читачів, доцільно було б скласти програму "Милосердя". Її основні пункти можуть бути такими:

- Виявлення осіб, що потребують допомоги бібліотек (доречно звернутися до служб соціального забезпечення, рад ветеранів тощо);

- З метою виявлення попиту (соціального маркетингового дослідження) - проведення телефонного опитування потенційних користувачів;

- Вивчення потреб в інформації літніх користувачів шляхом опитування, бесід, анкетування та ін. Створенням картотеки адресного характеру з питань медико-психологічної та соціальної реабілітації бібліотека може налагодити оперативне інформування читачів старшого віку. У ній слід виділити такі рубрики: права, пільги, пенсія, лікування, працевлаштування, служба побуту тощо. Людям, які не виходять із дому, інформація може бути передана бібліотекарем під час відвідувань.

- Аналіз стану бібліотечного фонду на предмет наявності матеріалів, що цікавлять, тобто літератури з питань соціальної адаптації та реабілітації, соціального захисту, психології, медицини.

- Розроблення графіка обслуговування літніх людей та інвалідів удома. Доцільно наперед зробити опитування цих читачів, тому що вони з різних причин можуть відмовитися від обслуговування (стан зору, наявність родичів чи знайомих, через

пропонувалися приклади та лінки нових ідей з усіх куточків Європи.

З ініціативи Тернопільської ОУНБ та за підтримки регіонального відділення УБА проведено обласний конкурс на кращу пошукову та дослідницьку роботу „Сторінка в літопис бібліотечної справи Тернопілля”.

За сприяння регіонального відділення УБА видано довідник „Бібліотеки Тернополя”, який містить назви всіх бібліотек міста, рік заснування, дані про бібліотечний фонд, довідково-пошуковий апарат, наявність електронної пошти та web-сторінки, режим роботи, адресу, телефон. Цікавий розділ присвячено сфрагістиці.

Значне місце в діяльності регіонального відділення УБА займає питання консолідації бібліотекарів, спрямоване на захист професійних і соціальних інтересів. Із цією метою створено раду директорів ЦБС, обрано голову ради директорів та затверджено Статут. У лютому 2006 року головою ради директорів спільно з головою регіонального відділення УБА (В.І.Вітенком.) підготовлено лист на ім'я Міністра культури і туризму України про тарифні ставки бібліотекарів ЦБ III та IV категорії, часткову децентралізацію в шести районах області.

За підтримки регіонального відділення УБА проводилися різноманітні благодійні акції з безкоштовної передачі літератури для бібліотек Українського культурно-інформаційного центру м.Севастополя, Республіки Казахстан, об'єднання українців м.Сучави (Румунія), Хорватії, Спільки польських бібліотек. Відправлено літературу й для бібліотек, постраждалих від стихійного лиха в нашій області та на Донеччині.

У результаті благодійної акції „Бібліотеки – тюрмам” безкоштовно передано лише в 2002 році 275 примірників книг бібліотекам Бережанської виховно-трудової колонії, Чортківського СІЗО, Копичинецької та Доброводівської виправних колоній.

Регіональне відділення УБА було ініціатором проведення семінару-навчальної поїздки „Проект LEAP: підвищення ролі бібліотек у житті місцевої громади”, який

відбувся в травні 2005 року спільно та за підтримки відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні, Центру безперервної інформаційно-бібліотечної освіти Тернопільської ОУНБ.

Налагоджено зв'язки з асоціаціями бібліотек США, Німеччини, Польщі, Росії, Італії.

13 квітня 2006 року Тернопільське обласне відділення Української бібліотечної асоціації було офіційно зареєстроване й набуло статусу юридичної особи.

Засновниками обласного відділення є В.І.Вітенко - директор ОУНБ, О.С. Гончарук - заступник директора з внутрішньобібліотечної роботи ОУНБ, О.Г.Ліскова - завідувачка науково-методичного відділу ОУНБ.

Управління діяльністю обласного відділення УБА здійснює президія, до складу якої входить 6 членів: голова і п'ять членів президії. Вищим керівним органом первинної організації є загальні збори її членів. Президія може приймати рішення з будь-яких питань діяльності ТОВ УБА. Роль обласного відділення УБА - організуюча, інтегруюча, консолідуюча, спонукаюча до спільних дій і рішень.

Враховуючи ініціативу Тернопільського обласного відділення УБА, та з метою покращання рівня бібліотечного обслуговування сільського населення організовано проведення обласного огляду-конкурсу сільських бібліотек „Моя бібліотека”.

За участю членів президії ТОВ УБА розроблено „Програму поповнення бібліотечних фондів області на період до 2010 року”, яка є продовженням дії „Державної програми поповнення бібліотечних фондів на період до 2005 року”.

ТОВ УБА запрошує до співпраці бібліотеки та інформаційні служби, книготорговельні організації, фонди та установи як державних, так і недержавних форм власності, що займаються інформаційною, аналітичною роботою, сприяють культурній, освітній та просвітницькій діяльності.

Закликаємо колег із різних бібліотечних систем організувати свої осередки УБА й таким чином приєднатися до спільного голосу бібліотечної громадськості, спрямованого на соціальну підтримку бібліотекарів,

Такі види послуг потребують спеціальних ресурсів, таких як:

- телевізори з екранами, що збільшують зображення;
- комплекти фільмів і відеокасет;
- мультимедіа;
- книги на магнітних носіях;
- газети та журнали, що надруковані великим шрифтом.

Спеціальні послуги:

- розповсюдження публікацій для людей похилого віку;
- навчання користування бібліотекою;
- звільнення від штрафів;
- консультування з питань сплати податків;
- надання приміщень для заходів.

Позастаціонарні форми обслуговування:

- читання по радіо;
- пересувні бібліотечні фонди;
- інформаційні бюлетені новин для людей похилого віку, що не виходять із дому;

- усні розповіді.

Програми групових заходів поза бібліотекою:

- екскурсії з метою відпочинку;
- прогулянки історичними місцями;
- інформаційні кабінети на благодійних виставках;
- бесіди про бібліотечне обслуговування;
- методичні розробки програм для організації

обслуговування цієї категорії читачів.

Групові заходи по бібліотеці:

- екскурсії по бібліотеці;
- семінари за участю письменників;
- гуртки “Умілі руки”.

Основу обслуговування людей старшого віку складають спеціальні ресурси та позастаціонарні форми надання послуг. Перед літніми людьми досить гостро стоїть проблема соціальної самотності, яка ще більше посилює почуття соціальної незахищеності та знедоленості.

Специфіка ж бібліотечного обслуговування даної категорії читачів полягає в тому, що старші люди більш уразливі. Вони потребують простого людського спілкування. Тому слід зупинитися на певних орієнтирах в етиці бібліотечного спілкування з літніми читачами, яке не повинно зводитися до формального прояву люб'язності, хоч і це важливо. Бажаним результатом етики

можна назвати довгожителлями. Зарубіжні науковці розробили спеціальну модель можливостей цієї категорії читачів. Вона ґрунтується на таких показниках:

перша група - показники основних змін у житті, серед яких: втрата колишнього становища та трансформація статусу, соціальна ізоляція, вдівство, орієнтація на старіння, засмученість та незадоволення життям;

друга група - показники можливостей. Серед них: дозволля, можливість бути в центрі подій, забезпеченість комунальними послугами, самоствердження, самореалізація;

третя група - показники пристосованості: сімейне життя та родинні відносини, дружба з однолітками, товаришування з представниками інших поколінь, здоров'я, сексуальність, забезпеченість житлом, аналіз життєвого шляху.

Так, наприклад, зі зростанням кількості людей похилого віку бібліотеки США стали пропонувати послуги для задоволення їхніх потреб. Клівлендська бібліотека понад 50 років тому організувала відділ обслуговування літніх людей. Було відкрито Клуб для чоловіків і жінок, яким за 60 під гаслом "Живи довго й отримуй від цього здоров'я".

Національне дослідження в США показало, що розвиток обслуговування людей похилого віку не відповідає темпам зростання даної вікової групи. Стало зрозумілим, що цим людям у бібліотеках приділяють менше уваги, ніж іншим користувачам.

Дані дослідження групувалися за такими розділами:

1. Позастаціонарне обслуговування, що полегшує доступ до фонду людям, які мають обмежені можливості пересування чи з будь-яких інших причин не можуть відвідувати бібліотеку:

- книга поштою, бібліобуси, доставка додому з допомогою посильних, відкриття додаткових філій у центрах обслуговування людей похилого віку, санаторіях, будинках старих;
- спеціальні ресурси: книги, надруковані великим шрифтом, "книги, що розмовляють", засоби для читання;

2. Групові програми:

- заходи в бібліотеці чи в місцях збору людей похилого віку - центрах їх харчування, обслуговування;

3. Спеціальні види послуг:

- заходи, орієнтовані на людей похилого віку, які розширюють традиційні види обслуговування, наприклад, допомога в безперервній освіті, спеціальне довідково-бібліографічне обслуговування.

підвищення статусу бібліотек і бібліотекарів у суспільстві, покращання матеріального забезпечення та умов праці.

Для нас є великою честю належати до цієї організації, сприяти її згуртуванню та професійному вдосконаленню.

Тут Ви зможете знайти однодумців, які сприятимуть вирішенню складних питань бібліотечної практики, а Ваша допомога буде корисною для Ваших колег.

Ці та інші можливості чекають на Вас!

О.С.Гончарук., заступник директора ОУНБ

**ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ТА ВИХОВАННЯ:
ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК**

(Консультація)

Тобі, фахівець!

но може бути світлим. Через знань проблем немає. Пройти небезпечну ділянку шляху в майбутнє допоможе світло екологічних знань, активність, праця та високий професіоналізм.

М. Реймерс

Населення планети все більше відчуває тривогу за екологічний стан Землі. Учені шукають шляхи вирішення проблем оздоровлення повітряного басейну та водоймищ, створюючи безвідхідні технології тощо. Але величезна робота зі збереження природи повинна починатися з перебудови нашої свідомості. Якщо ми хочемо бачити планету екологічно здоровою, то екологом повинен бути кожний у своєму житті, у своїй професії. І розумний спосіб розв'язання проблеми – екологічна освіта й виховання екологічної культури.

В Україні така робота здійснюється за програмами "Природа і людина", "Людина і культура", "Природа, наука і техніка", "Природа і суспільство", "Екологія і природознавство", "Екологія і краєзнавство".

Екологічна освіта має бути одним з основних напрямків діяльності бібліотек. Наші користувачі повинні рости з переконанням, що людина й природа – неподільний живий організм, і якщо знищити хоч одну якусь його частину, то загине все інше.

Захищати природу можна по-різному. Можна кричати по всіх кутках про екологічну катастрофу, і при цьому тільки констатувати факти зникнення з лиця Землі тварин, рослин, наявність мертвих річок і територій. А можна вчити людину змалку любити все живе, і тоді вона, уже доросла, не буде топити радіоактивні відходи в океані.

Одним із головних орієнтирів сьогодення, безумовно, є екологія в усіх її проявах: від конкретно природознавчих до глобальних, етнокультурних та соціогуманітарних. Екологічна компонента стає "наскрізною" для всіх форм людської життєдіяльності.

Маючи таке багатство, таке чудо, як книга, бібліотека просто не має права не приділяти уваги екології людини, не

потреб цієї категорії користувачів є вивчення читацьких інтересів. Діяльність клубу повинна регламентуватися статутом та планом роботи. У статуті мають бути мета та завдання клубу, питання членства, права та обов'язки.

Із досвіду роботи

Відділ нестационарного обслуговування центральної міської бібліотеки було перетворено в самостійний структурний підрозділ, який отримав статус бібліотеки-клубу. Перед його співробітниками постало декілька завдань: перетворити заклад у центр культурного та духовного спілкування людей похилого віку; організувати дозвілля цих груп користувачів із метою їх духовної консолідації; надати допомогу в роботі особам, які займаються проблемами соціального захисту непрацевдатних.

Уся діяльність цього підрозділу ЦБС є благойною та милосердною за своєю метою, завданнями та змістом. Вона отримала офіційну назву "Книга-03" - книга, що приходить на допомогу людям, які потребують духовної підтримки.

Із затвердженням нового статусу, у закладі почалася робота з виявлення потенційних користувачів та визначення осіб, яким потрібно надавати бібліотечні послуги вдома. Основну інформацію про їх кількість і місцезнаходження було отримано від Міського об'єднання інвалідів та Центру соціальної служби. У нашій державі люди похилого віку потребують і моральної, і матеріальної підтримки. Вони - наші батьки й матері, дідусі й бабусі - заслуговують на те, щоб про них дбали щодня, а не лише в День людей похилого віку.

Додаток №1

Гуманітарна політика бібліотек щодо обслуговування людей похилого віку

У геронтології найбільш поширеною є точка зору Всесвітньої організації охорони здоров'я: до людей похилого віку відносяться люди віком від 60 до 74 років; старими слід вважати людей, яким більше 75 років, а людей, яким виповнилося 90 років,

- “Хай знову настануть добрі часи: літня людина в бібліотеці”

Доцільно практикувати в діяльності бібліотеки виставки виробів декоративно-прикладної творчості пенсіонерів та інвалідів. Центральні бібліотеки як методичні центри повинні проводити певну роботу в цьому напрямку із сільськими бібліотекарями на районних семінарах.

Примірна тематика бібліотечних семінарів:

- “Соціальний захист деяких категорій населення та організація їх обслуговування бібліотекою”;
- “Робота бібліотек із людьми похилого віку”.

Звичайно, охопити відразу весь спектр інформування даної категорії населення неможливо. Бібліотека має зосередитись на найважливіших потребах. Наприклад, у селищі, де основною частиною громади є літні люди, пріоритетом для бібліотеки доцільно вважати надання довідково -консультаційної допомоги з проблем пенсійного забезпечення та соціального захисту людей похилого віку, інвалідів, ветеранів, малозабезпечених. Інформування про нові зміни в пенсійній системі, пільговому забезпеченні, соціально-законодавчих документах за допомогою інформаційних стендів, дошок об'яв, прес-дайджестів, тематичних папок, інформаційних досьє, списків літератури, індивідуальних повідомлень повинно стати основною формою роботи. Надання адрес і телефонів юридичних консультацій та спеціальних служб, що здійснюють безкоштовну допомогу, виконання довідок побутового характеру (наприклад, "Як оформити субсидію"), організація консультацій спеціалістів (лікарів, юристів та ін.), інформування людей похилого віку про можливості їхнього працевлаштування (на неповний робочий день, удома тощо) будуть слухними в роботі із зазначеними групами населення. Прагнучи реально допомогти інвалідам, самотнім пенсіонерам, дітям-інвалідам, необхідно створювати клуби за інтересами. Відкриття клубів - одне із свідоцтв активізації соціальної ролі бібліотеки, її прагнення задовольнити потреби користувачів у змістовному та корисному проведенні вільного часу.

З метою пошуку шляхів для більш повного задоволення

бути причетною до її духовного відродження.

При здійсненні екологічної освіти виникає багато проблем: необхідно розширювати інформаційні послуги, поповнювати фонди спеціальною літературою, зміцнювати матеріальну базу. Самостійно із цим бібліотеки впоратися не можуть. Потрібно звертатися в районні комітети охорони природи, до роботи залучати керівників підприємств, спеціалістів-екологів, санітарних лікарів, викладачів вузів, технікумів, шкіл, журналістів радіомовлення, телебачення, газет, громадських діячів.

Аналіз роботи бібліотек показує, що екологічному вихованню одні з них приділяють більше уваги, інші менше, але жодна не залишається байдужою до цієї теми. Книгозбірні в змозі виховувати екологічну культуру в читачів, прищеплювати їм відповідальність за екологічно чисте майбутнє й сприяти духовному зростанню особистості. Адже тільки високодуховна людина може запобігти екологічній трагедії.

Бібліотекарі повинні різними заходами: проведенням бесід, оглядів літератури та періодичних видань, організацією книжкових виставок, конкурсів, вікторин тощо – сприяти екологічній освіті читачів.

"Усе недобре в людині має зникнути при спілкуванні з природою" – таким повинен бути лейтмотив екологічних заходів. Бібліотекарі мусять допомогти читачам зрозуміти, що доторкнутися до краси природи можна тільки серцем.

Із чого почати? Почати слід із себе, зі свого мислення. Не треба думати, що людина – цар і володар природи, необхідно ставитись до себе як до часточки всесвіту. Природа – найдивніше з того, що нас оточує. Завжди потрібно пам'ятати слова поета С.Вікулова, які він сказав від імені природи:

"Тільки ты

мой дар, мое уменьє,

не прими за дань: я не раба.

Не забудь: ты сам –

мое твореньє!

И у нас с тобой – одна судьба!"

Формування бібліотечного фонду з проблем екології – це початок роботи з виховання екологічної культури. У фондах повинні бути законодавчі документи відповідної тематики. Усі вони зібрані у виданні "Екологія і закон".

Бібліотека за допомогою картотек інформує читачів про наявність у фонді літератури екологічного напрямку.

Тематична картотека з екології може мати такі рубрики: для медиків – "Екологія та її вплив на людину", "Шлях до оздоровлення і довголіття"; для спеціалістів сільського господарства – "Екологія і хімізація сільського господарства: чи можливий компроміс?", "Сільське господарство і екологія", "Екологічно чисті овочі – джерело здоров'я"; для вчителів загальноосвітніх шкіл і ПТУ – "Екологія і моральність: межі взаємодії", "Екологія і культура".

На допомогу у вивченні шкільної програми в каталогах і картотеках необхідно ввести нові розділи: "Людина і навколишнє середовище", "Катастрофи", "Чорнобиль", "Медобори для нас і внуків", "Природні багатства Тернопільщини", "Скарбниці Борщівського краю" та інші.

Різним групам читачів можна адресувати інформаційні, рекомендаційні списки літератури: "Природа – колиска людства", "Бережіть ці землі, ці води!", "Жити в гармонії з природою", "Селянам про екологію" тощо.

Досвід, набутий предками, важко переоцінити. У якийсь час людина замислюється над сенсом життя, намагається зрозуміти його та визначити свою роль у ньому. Перед нею відкриваються складність світу й власна безпорадність. Прагнення стати справжньою людиною приводить до пошуку тих глибин, з яких ми вийшли й до яких маємо повернутися, щоб стати людяними й упевнено почуватися в суворій дійсності сьогодення.

При проведенні уроків із народознавства, фольклорних свят, заходів наочної популяризації етнографічної літератури необхідно звернути увагу читачів на те, що сприйняття навколишнього світу нашими предками, говорячи сучасною мовою, було надзвичайно екологічним. Етика співробітництва людини та природи ґрунтувалася на розумінні цілісності

- "Будь здоровий"
- "Низький уклін вам, учасники Вітчизняної війни та трудового фронту"
- "Книги вашої молодості"
- "Допоможи собі сам"
- "Секрет бадьорості"
- "Перечитайте цю книгу"
- "А ви читали?";

літературно-музичні вечори:

- "Вечір спілкування";

посиденьки:

- "Посидимо рядком, поговоримо ладком"
- "Нам года - не беда"
- "Мої роки - моє багатство"
- "Вечір народної пісні";

клуби за інтересами:

- "Чтоб не пропасть в одиночку"
- "Золотий вік"
- "Ветеран"
- "Надія"
- "Сверстники"
- "Сударушка"
- "Спілкування"
- "Поговорим по душам"
- "Чарівний вогник"
- "Господарочка"
- "Рукодільниця";

інформаційні години:

- "Часы полезного совета"
- "Літопис добра" (про людей, що присвятили себе справі милосердя);

бесіди, огляди літератури, усні журнали:

- "Літа на зиму повернули...";
- "Старіння, активне довголіття і ліки";
- "Я і мої рятівні сотки"
- "Фітотерапія і наше здоров'я";
- "Як правильно збирати лікарські трави";
- "Вітаміни весь рік";
- "На шляху до суспільства людей усіх віків"

відсутність комплектування спеціальною літературою, недостатнє оснащення технічними засобами. Але, незважаючи на негаразди, у бібліотеках ведеться робота з обслуговування цієї категорії читачів, що допомагає таким людям перебороти почуття самотності, невпевненість у собі та своїх силах, повертає їм віру в себе. Для того щоб налагодити роботу з обслуговування соціально незахищених груп населення, інвалідів та людей похилого віку, перш за все необхідно:

- вивчити потреби в інформації даної категорії читачів;
- сформувати фонд, який буде доступний за змістом і формою;
- організувати доукомплектування з обмінно-резервного фонду;
- налагодити інформаційно-бібліографічне обслуговування;
- скласти договори з районними радами ветеранів та товариствами інвалідів.

У бібліотеках необхідно постійно вести роботу з людьми похилого віку за такими напрямками:

- бібліотерапія як засіб психологічної адаптації;
- клуби спілкування;
- взаємодія бібліотеки зі службою соціального забезпечення населення, органами місцевого самоврядування, медичними установами, школою, церквою;
- нестационарне обслуговування людей похилого віку.

Необхідно переосмислити значення бібліотекаря в організації роботи з людьми похилого віку, інвалідами. Також потрібно знайомитися з досвідом роботи зарубіжних бібліотек із цією категорією читачів.

У бібліотеках доцільно постійно вести роботу з людьми старшого віку, використовуючи такі форми роботи:

книжкові виставки:

- “Здоров’я людей похилого віку”
- “Соціальний захист людей похилого віку”
- “Законодавство для людей похилого віку”
- “Душу зцілює добро”
- “Для тих, хто полюбляє сад”

природи: усе, що оточувало людину (ліси, річки, степи, гори) було наділено душею. Давньослов’янські боги Перун, Дана, Ярило, Даждбог уособлювали різні природні стихії, з якими людина спілкувалася через обряди, магичні дії. Занапастити природу – означало занапастити живу душу. Слов’янська міфологія, казки, народні звичаї – усе це світ живої природи, і ставлення людини до неї – трепетне, ніжне та шанобливе. Крім цього, останні наукові дані свідчать про те, що не лише тварини, а й рослини мають ознаки свідомості.

Радимо організувати фольклорні свята, уроки народознавства, під час яких можна читати міфи та легенди про тваринний і рослинний світ, розповідати про роль природи в житті нашого народу, про етичні норми ставлення наших предків до природи, показувати інсценівки, знайомити з обрядовою поезією, народними піснями (про вербу, калину, квіти), віршами українських поетів про природу. На таких заходах можна розглянути питання:

1. Ставлення українців до природи в стародавні часи.
2. Як змінилося їхнє ставлення до природи за останнє століття й чому?
3. Роль обрядів у взаєминах людини та природи.
4. Чи дозволялося насильство над природою в давнину? Ставлення сучасного суспільства до природи.
5. Що треба зробити нам, щоб жити в гармонії з природою?

При проведенні обрядових свят варто звернути увагу читачів на філософську сутність обряду, його глибинний екологічний зміст. Через обрядове дійство, що виражало пошану та любов до природи, людина прагнула забезпечити собі здоров’я, плодючість землі й худоби, родинну злагоду. Наші предки вважали за необхідне погоджувати власне життя з природою.

Ефективності в роботі з екологічною літературою зможемо досягнути лише тоді, коли не будемо забувати, що всі розмови про екологію взагалі повинні стати й розмовою про екологію краю, міста, села, де ми живемо чи живуть наші читачі.

"Край і екологія" – ця тема повинна бути основною в діяльності бібліотек. Беручи до уваги те, що природне краєзнавство забезпечує необхідний зв'язок глобальних національних і регіональних аспектів у вивченні сучасних проблем екології й охорони природи, необхідно розробити краєзнавчу картотеку "Екологія і край", "Екологія і сучасність". У ній бажано виділити рубрики про охорону природи, екологію, економіку природовикористання, з правових аспектів цієї сфери.

"Екологічне краєзнавство" може запропонувати факультатив для дітей "Наш рідний край", під час якого їм буде розказано про історію, природу, екологію краю. Також для них можна підготувати "Еколого–краєзнавче лото" з питаннями й практичними завданнями: як запобігти пожежі, як зробити годівничку для птахів тощо.

Для дорослої аудиторії найкраще підійде така форма роботи, як "круглий стіл", тема якого – "Уроки минулого і сучасність". Тут можна розглянути проблеми: історія взаємодії людини та природи, природа та цивілізація, природні катастрофи в історії Землі, вплив військово–промислового комплексу на природу, уроки екології та погляд у майбутнє, екологічне становище регіону та інші. За цей "стіл" бажано запросити спеціалістів району, представників місцевої влади, екологів, журналістів, письменників краю, які б дали відповіді на запитання читачів.

Із задоволенням буде сприйнята година поезії "Про природу тихим голосом" (вірші поетів–земляків про природу рідного краю).

Тема "Природа. Екологія. Література" багатогранна. Вона вимагає від бібліотекаря знання не тільки художніх творів, але й критичних матеріалів, уміння побачити зв'язок екології з музикою, живописом та іншими видами мистецтва.

Діяльність бібліотеки завжди залежить від популяризації книги – художньої, науково–популярної чи науково–художньої. Більше уваги слід приділяти поширенню художньої літератури, яка робить важливий внесок у розробку концепції взаємодії людини та суспільства з природою. У роботі бібліотеки проблему людини й

тривалість життя в Україні - з 70,4 року в 1985 році до 68,8 року в 1995 році, у Білорусі - з 71,3 року до 69,6 року.

Милосердя й повагу до людей похилого віку необхідно виявляти не тільки під час проведення певних заходів, а щодня. І хоча діють у нас спеціальні служби й заклади, в обов'язки яких входить турбота про літніх людей, тепле слово та піклування оточуючих ніколи не будуть зайвими. Адже милосердя - один із головних проявів моральності. Бібліотека за допомогою своїх специфічних засобів та форм роботи може привернути загальну увагу до потреб та проблем людей похилого віку, хворих та самотніх, які живуть поруч із нами. Вона - той соціальний інститут, що може об'єднати зусилля всіх зацікавлених організацій, закладів у милосерді. Тому велике значення в роботі книгозбірень має ділове співробітництво зі службою соціального забезпечення населення, адміністрацією району, медичними закладами тощо.

Ветерани та молодь - це та категорія читачів, для яких у бібліотеках завжди відкриті двері, з якими бібліотекар завжди готовий поспілкуватися. Найактивніший читач у сільській бібліотеці - людина похилого віку. Обслуговування соціально незахищених груп населення, інвалідів та людей похилого віку сьогодні є пріоритетним напрямком діяльності бібліотек. Необхідно залучати ці верстви населення до читання книг, зважаючи на їх стан здоров'я. Книга має унікальну здібність - вона лікує душі та тіла. В усі часи люди помічали позитивний вплив книги на здоров'я та настрої людини, особливо, якщо це тяжко хвора людина.

У нашій свідомості книга - це перш за все накопичувач та зберігач знань, що передає духовні традиції, культуру, мистецтво від покоління до покоління, з'єднуючи людей різних часів та народів за допомогою слова. Вивчення показало, що сьогодні для більшості інвалідів недоступна інформація. Одна з причин полягає в тому, що бібліотеки орієнтовані на роботу зі здоровими людьми й не враховують особливостей людей із фізичними недоліками. В обслуговуванні осіб з обмеженими можливостями постають проблеми. Основна з них - недостатнє фінансування. А ще -

Бібліотека і люди похилого віку

(Консультація)

*“Суспільство для громадян будь-якого віку” –
гасло Міжнародного року літніх людей*

Осінь життя. У похилому віці прийнято підводити підсумки прожитого. Але життя не закінчилося, кожен день приносить усе нові й нові враження. Літні люди - це теж мешканці планети Земля, це повноправні громадяни своєї країни. Наше старше покоління - золотий фонд, скарбниця досвіду та знань, і, можливо, той скарб, що шукає й не може знайти Україна, щоб стати заможною та щасливою. У даний час завдання гуманізації бібліотечного обслуговування стало надзвичайно важливим. Насамперед, коли мова заходить про користування бібліотекою читачами особливої категорії - інвалідами та людьми похилого віку.

Похилий вік із погляду історичного та культурного - звичайне природне явище. Воно зумовлене біологічними, демографічними, економічними та політичними чинниками. Водночас уявлення про нього іноді більш позитивне, іноді - менш, залежно від того, які концепції щодо ідеалу людського буття поділяє суспільство. Старіння – це процес надбання.

Стрімке зростання кількості літніх людей, особливо бабусь (жінки загалом живуть довше за чоловіків), спостерігається повсюди. Загальна кількість людей віком більше 64 років протягом періоду з 1955 до 2025 збільшиться вчетверо, їхня частка серед населення світу подвоїться - з 5% (у 1965 році) до 10% (у 2025 р). У країнах колишнього „східного блоку” тривалість життя зростала набагато повільніше, ніж деінде, а нині вона падає. Ця тенденція почалася у 80-тих роках і відтоді розвивається дедалі інтенсивніше.

У Росії, наприклад, тривалість життя між 1980-1985 рр. зросла з 67,4 до 69,2 років, а вже в 1990 році впала до 65,5 року, і в 1995 році - до 64,4 року. Також скорочується

навколишнього середовища потрібно висвітлювати в основному аспекті – людина та суспільство, у якому вона живе. Взаємозв'язок людини та світу природи в художніх творах розглядається критикою з погляду композиційної функції. Тому для екологічного виховання важливо в процесі роботи з художньою книгою разом із читачем простежити взаємозв'язки з природою з точки зору етичної та естетичної цінності, намагатися пробудити любов до неї та відповідальність за її долю.

Принципово важливим моментом у роботі бібліотеки з екологічного виховання є орієнтація на єдність інтелектуального та емоційного починань, сполучення раціонального пізнання з художньо-образним. І книга тут – благодатне джерело, оскільки вона і є результатом злиття цих починань.

Сучасні машини, техніка викликають у людини цікавість, захоплення, але природа завжди багатша, звабливіша.

Знання про природу разом із любов'ю до неї розвивають людяність. Тому так важливо не тільки розкривати перед читачами закони природи, але й учити їх відчувати її красу. І книга тут незамінний помічник.

Варто також розповісти про те, що природа не тільки джерело, яке дає їжу, одяг, дах, енергію, вона надихає людину на створення художніх творів.

Люди спостерігають за природою, пізнають її, але кожен у ній бачить щось неповторне. У своєму творі автор розповідає людям про те, що побачив, відчув, передає власне ставлення до природи. Тому скільки б не було творів, вони ніколи не повторюють один одного, адже кожний митець за допомогою слова, музики, фарб відтворює не тільки те, що побачив, але й те, що відчув при цьому. Для того щоб діти зрозуміли це самі, їм необхідно запропонувати твори різних видів мистецтва, створені на одну й ту ж тему, наприклад, "Весна". Музичним фоном можуть служити "Времена года" П.І.Чайковського. Із живописних робіт варто використати "Март", "Весна. Большая вода" І.Левітана, "Майское утро. Соловьиное место" К.Юона, "Первая зелень" І.Остроухова; з

художніх творів – "Сияет солнце, воды плещут" Ф.Тютчева, "Пахарь" І.Буніна тощо.

Тематичних варіацій може бути багато: і пори року, і явища природи – бурі, дощі, сонце, море, ліс – усе може бути матеріалом для бесіди. Але музичні твори потрібно вибирати досить тривалі, оскільки і показ репродукцій, і читання віршів повинні відбуватися на фоні музики (це показує зв'язок усіх трьох видів мистецтва).

"Людина та природа", "Суспільство та природа" – це теми лірики: пейзажної, філософської, політичної, інтимної.

Для прикладу, на літературному вечорі можна розкрити тему "Розвиток взаємин людини й природи, висвітлений у поезії".

У першій частині вечора необхідно показати, як відчуття людиною природи лягло в основу поетичних творів, створених нею. Колись людина не відділяла себе від природи, не знала законів її розвитку, а тому наділяла свідомістю, обожнювала. Але чим більше людина завойовувала природу, чим глибше проникала в її сутність, тим складнішими ставали взаємини. І це теж знайшло своє відображення у віршах.

У завершальній частині вечора можна продемонструвати, як сучасна людина через поезію виражає себе, висловлює власне ставлення до навколишнього світу. Для цього слід використати вірші XIX—XX ст. як українських, так і зарубіжних авторів, зокрема російських. Наприклад, можна взяти кращі зразки поетичної творчості Лесі Українки, Т.Шевченка, М.Рильського, Л.Костенко, Б.Олійника, І.Драча, М.Заболоцького, В.Маяковського, Б.Пастернака та інших.

При популяризації творчості поетів потрібно звернути увагу на те, що подібні проблеми підносяться в поезії лише на межі XIX—XX ст., і викликані вони розвитком наук про Землю.

Говорячи про художню літературу й екологію, слід окремо виділити фантастику, яка викликає особливий інтерес у читачів. Пізнання та перетворення природи – одна з основних тем науково-фантастичних творів, що ніби прогноують ті екологічні труднощі, з якими людина почала

запропонувати учасникам дати відповіді на такі запитання: "Що таке екокультура?", "Що ви знаєте про громадські екологічні об'єднання, і яку роль вони відіграють у справі охорони навколишнього середовища?", "Які видання екологічного спрямування виходять у нашій області?", "Яка зона в нашій області, районі є заповідною?", "Чи є в нашій області птахи, тварини, занесені до Червоної книги?" та багато інших.

Перш ніж проводити подібні ігри та вікторини, необхідно підготувати учнів. Задовго до гри бібліотекарям слід розповісти їм про творчість письменників, запросити на книжково-ілюстративні виставки, познайомити з літературою на дану тему й дати завдання прочитати ті чи інші книги.

Екологічні ігри, вікторини, конкурси активізують інтерес до читання, а пошук матеріалу з відповідної теми привчає до самостійності.

Квіти – це не лише краса, це – символ гармонії та вічного плину життя на землі. В усі часи люди надавали особливого значення квітам, убачали в них певну символіку, складали про них легенди й пісні. Уважалось, що квіти, як і природа взагалі, мають цілющу силу, але щоб використати її, людина повинна мати відкрите серце та відкриті очі. Потрібно й сучасну людину навчити бачити цю красу. Література про квіти, їх властивості, способи вирощування завжди користується великою популярністю, що значно полегшує роботу бібліотекарів. Люди охоче беруть участь у святах квітів. У програмах таких свят доречною буде й літературна частина – огляд літератури, виставка.

Орієнтовна програма свята квітів у бібліотеці:

1. "Соната квітів". Огляд літератури про аранжування букетів, або фітодизайн.
2. "Прекрасні супутники наші". Виставка літератури.
3. Виставка квітів користувачів бібліотеки.

Можна бути впевненим: якщо читач братиме активну участь в екологічних заходах, які проводить бібліотека, якщо його будуть хвилювати проблеми збереження природи нашої планети, то він стане справжнім громадянином і високоморальним землянином.

Для прикладу, реалізація програми "Природа і ми" – це ефективно використання книжкового фонду, задоволення запитів читачів, розробка методичних матеріалів з екології, підготовка та проведення тижня екологічних знань "Земля – наш дім", уроків екології "Життя в руках живих", "Світ навколишній – прекрасний", літературно-екологічного круїзу "Ми не останні на Землі", літературного рингу "Птахи – наші друзі", видання бібліографічних і рекомендаційних списків літератури: "Екологія в шкільній програмі", "Екологічний дзвін", "Нові шанси для здоров'я", "Людина і природа: союзники чи вороги?".

Також читачам подобаються такі форми роботи, як озвучені книжкові виставки (наприклад, виставка "Птахи знайомі й незнайомі", озвучена голосами різних птахів), виставки-реклами, виставки-фотоальбоми, виставки-панорами, виставки-консультації. На такі виставки частіше звертають увагу, ніж на традиційні.

Комплексні форми роботи дозволяють систематизувати екологічні знання, використовувати в навчанні весь інформаційно-бібліографічний арсенал. І головною героїнею завжди залишається її величність Природа. А бібліотекарі лише намагаються викликати в читачів почуття глибокої поваги до неї, "розбудити розум і серце".

Роботу з екологічного виховання необхідно будувати за принципом системності, не ізолюючи її від усієї виховної роботи бібліотеки. Заходи екологічного виховання не обов'язково виділяти в окремий цикл: над яким би напрямком не працювала книгозбірня, вони можуть входити сюди як одна із складових частин.

Ефективними формами роботи з молоддю з популяризації екологічних знань є різні конкурси та вікторини. Як правило, вони приваблюють і тих, хто хоче позмагатися, і тих, хто хоче поспостерігати за цими змаганнями. Наприклад, значний інтерес викликає екологічна гра "Поле чудес". Її можна провести за творчістю письменників або на окрему тему.

Під час вікторини "Людина і природа" варто

стикатися тільки в середині ХХ ст. У них відображаються теми екологічної кризи, підносяться й розв'язуються в етичному аспекті екологічні проблеми. Тому в екологічному вихованні наукова фантастика відіграє важливу роль. До читання підлітків потрібно включити твори, у яких наявні екологічні мотиви: "Туманність Андромеди" І.Єфремова, "Гость из бездны" Г.Мартінова, твори Р.Бредбері, К.Саймака тощо.

Цікавим для читачів може бути екологічний аукціон "Світ природи в літературі", під час якого необхідно згадати твори художньої літератури, у назвах яких є елементи природи.

Ділова гра "Людина і природа – майбутнє цивілізації" допоможе згадати літературних героїв творів В.Распутіна, Б.Васильєва, В.Астаф'єва, Ч.Айтматова, які були свідками екологічних катастроф.

Для розвитку читацьких інтересів велику роль відіграє знайомство з творами зарубіжних природознавців і публіцистів: Джеральда Даррелла, Джоя Адамсона, Конрада Лоренца, російських письменників: І.Акимушкіна, В.Пескова, І.Васильєва, тернопільських журналістів і письменників.

Слід також звернути увагу читачів на оповідання австрійського письменника-фантаста Лі Гардінга "Поиски", книги канадського біолога й письменника Фарлі Моуета "Трагедии моря" та американського зоолога Роберта Мак-Кланга "Тревога в 2000 году", твір видатного російського письменника В.Астаф'єва "Царь-рыба", які постійно викликають живий відгук у читачів. Гострі проблеми взаємин людини та природи порушуються в таких книгах, як "Белый Бим Чёрное ухо" Г.Троєпольського, "Рассказы о животных" Е. Сетон-Томпсона, "Гризли", "Казан" Д.Кервуда.

У бібліотеках області можна провести такі заходи: тематичні вечори "Земля – наше багатство", "Дзвони Чернобиля", уроки екології, екологічні читання "Охорона природи – справа молодих", "Чернобильська трагедія через роки", "Головна проблема краю – екологія", "У ставленні до природи – наше майбутнє", "Світ живої природи", "Людина – частина природи, синонім якої – життя", книжкові виставки:

"Чиста вода, чиста земля – надія твоя", "Берегти природу – берегти Україну", "Чорнобиль – це не вчора, а сьогодні і завтра", "Чорнобильська трагедія в творчості письменників", "Відкрита долоня моєї Землі", "Земля чекає захисту", "Ця тендітна планета", "З тривогою та надією: сучасна екологія", "Живи, Земля".

Студентству можна запропонувати літературно-музичну композицію "Заирни в природу", у якій органічно переплітаються музика, поезія, легенди.

Цікавими будуть також: тематичний вечір "Розкриваючи світу долоні", вікторина "Красне літечко надворі", літературна гра "Намалюю словом літо", літературна подорож "Краса осінньої природи", усний журнал "Зимонька-зима".

Значну допомогу в роботі можуть надати екологічні ради при бібліотеках. Їхнє завдання – систематично популяризувати літературу про екологію та навколишнє природне середовище, розповсюджувати знання серед спеціалістів промислового й сільськогосподарського виробництва. До складу ради повинні входити бібліотекарі та спеціалісти з екології, працівники Державної служби санепідемагляду. Вони мають організувати й проводити читачькі конференції, літературно-музичні вечори, вечори запитань і відповідей, усні журнали, знімати й демонструвати відеофільми. Члени ради за допомогою наочних засобів повинні показати односельцям реальну картину екології краю.

Екологічна рада має працювати за кварталним планом, затвердженим відділом культури районної адміністрації.

За кожним членом ради слід закріпити відповідний напрямок роботи. Рада повинна складатися із секретаріату та секцій. Секретаріат зобов'язаний вести облік усієї діяльності як ради, так і бібліотекарів, завідувачів сільських бібліотек з організації та популяризації екологічної й природоохоронної літератури, а також відвідувань щомісячних семінарів і засідань екологічної ради.

Одна із секцій може бути виробничою. Вона повинна

допомагати сільським бібліотекам у роз'ясненні екологічної безпеки та придбанні літератури з екології. До цієї роботи слід залучати сільські клуби, будинки культури.

Масова методико-інформаційна секція має встановлювати зв'язки з кращими бібліотеками сіл і міст району, області, розповсюджувати знання серед населення, виходити безпосередньо на керівників органів конкретного населеного пункту, від якого залежить вирішення екологічних проблем.

Щомісячно слід проводити семінари, на яких би члени ради звітували про виконану роботу, розповідали про нове та цікаве в популяризації екологічної літератури.

Організація екологічної ради дасть можливість створити постійно діючу систему екологічного виховання населення, особливо молоді.

Саме бібліотекарі, спираючись на рекомендації цієї ради, зможуть допомогти читачам підібрати літературу.

Екологічна рада повинна залучати якомога більше людей до читання екологічної літератури, до вирішення складних екологічних проблем. Створення екологічної школи – новий крок у цьому напрямку.

Найбільш успішною формою комплексного та системного ековиховання й освіти може стати школа екологічної культури.

Завдання школи – з допомогою спеціалістів, об'єднаних любов'ю до природи, таких, що уміють захопити інших, дати знання дітям та виховати з них однодумців.

Екологічне виховання має чотири завдання: перше – оволодіння основними поняттями та науковими фактами про природу, завдяки яким визначається оптимальний вплив людини на природу; друге – виховання поняття цінності природи як джерела всіх матеріальних і духовних благ суспільства й кожної людини зокрема; третє – навчання дітей правил спілкування з природою, пізнання її; четверте – розвиток потреби в спілкуванні з природою.

Роботу з екологічною літературою необхідно здійснювати за віковими категоріями.